

דרשת ז' אדר

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנת תשפ"ג לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מכון מעדני מלך וויזן

גליון אלק שמי"ט

על הטוב יזכר ידידינו היקר
הר"ר **יואל פיליפ** הי"ו
שנדב הוצאת הקונטרס לזכות את הרבים

*

לעילוי נשמת

זקיננו הרה"ח ר' **ברוך צבי** ב"ר **בן ציון** הכהן ע"ה
נפטר כ"ו אדר

*

חותנו הרה"ח ר' **יעקב** ב"ר **שמואל פנחס צבי** ע"ה
נפטר ו' שבט

וזה האשה החשובה מרת **חנה** ב"ר **יוסף** ע"ה
נפטר ז' ניסן

ת.נ.צ.ב.ה.

אפשר לשמוע דרשת ז' אדר מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

במערכת "קול מעדני מלך וויען"

718.400.7710 #7

להשיג אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.

Brooklyn N.Y. 11211

718.388.1751.#117

דרשת ז' אדר

יום ב' פרשת תצוה תשפ"ג לפ"ק

וגו', שהכפיל תיבת עיניך, ודי באמרו
שא עיניך וראה וגו'.

דע כולם יש להבין, הלוא אמרו
(סוטה יד.) דרש רבי שמלאי
מפני מה נתאזה משה רבינו ליכנס
לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא
צריך או לשבוע מטובה הוא צריך,
אלא כך אמר משה, הרבה מנזות
ננטו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ
ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו
כולן על ידי ע"כ. ואם כן לא היתה
תשוקת משה ליכנס לארץ לראות יופיה
וטובה, שיכולין להשלים זאת גם
בא"י, אלא רצה לזכות לקדושת
הארץ ששורה על מי שנמצא בתוכה,
ואם כן מה יועיל לו שישא עיניו ימה
וצפונה, ויראה כל הארץ כולה מנגד,
ואינו זוכה ליכנס לתוכה ליהנות
מקדושתה. ואדרבה עוד יוגדל צמאונו
בראותו מעלתה וקדושתה, ואי אפשר
לו לדרוך רגלו עליה.

חמשים שערי בינה ניתנו למושה חסר אחת
ו**בראה** דאיתא בגמרא (ראש השנה
כא:) כתיב, אמרות ה'

ואתחנן אל ה' צעת ההוא לאמר,
ה' אלוקים אתה החילות
להראות את עבדך את גדלך ואת ידך
החזקה, אשר מי אל-ל בשמים ובארץ
אשר יעשה כמעשיך וכגזרתך, אעברה
נא ואלראה את הארץ הטובה אשר
צעבר הירדן, ההר הטוב הזה והלצנון,
ויתעבר ה' צי למענכם ולא שמע אלי,
ויאמר ה' אלי, רב לך אל תוסף דבר
אלי עוד צדצר הזה, עלה ראש
הפסגה, ושא עיניך ימה וצפנה
ותימנה ומזרחה, וראה צעיניך כי לא
תעבור את הירדן הזה (ג-כג).

ויש צפרשה זו כמה דקדוקים. חדא,
צמה שהתחיל תפלתו, אתה
'החילות' להראות את עבדך, מהו
לשון התחלה, שמשמעו שרק התחיל
להראותו ושוב נפסק, ולמה לא אמר
אתה 'הראת' את עבדך את גדלך
וגו'. שנית, מה שאמר לו 'רב לך' אל
תוסף דבר, מהו הכוונה צה. שלישית,
שאמר לו עלה ראש הפסגה ושא
'עיניך' ימה וצפנה, וראה 'צעיניך'

ואמרות טהורות כסף כרוף בעליל לארץ
 מזוקק שזעמים (תהלים יג-ז), רב
 ושמואל, חד אמר חמשים שערי צינה
 נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה חסר
 אחת, שנאמר (שם ח-י) ותחסרהו מעט
 מאלקים [מזוקק שזעמים, שאדם יכול
 לדרוש כל דבר ודבר צמ"ט עניינים, ז'
 שזיעיות, והם חמשים חסר אחת
 שנמסרו לו למשה צסיני, למדנו
 שחמשים נבראו, שהרי מעט נחסר
 מאלקים] ע"כ. וכתב צלקוטי תורה
 להאר"י הק' (פ' ואחמנו) כי קודם
 שחטאו ישראל היה משה בתכלית
 השלימות, והיה משיג שער החמישים
 של נ' שערי צינה הגדול מכולם,
 וכשחטאו ישראל בעגל נעלם ממנו,
 וזהו שכתוב (שמות לג-י) ל"ך רד כי
 שחת עמך, רצה לומר רד ממנין ל"ך.
 וזהו שאמרו חמשים שערי צינה נבראו
 בעולם 'יכולין' ניתנו למשה, חסר אחת,
 פירוש מעיקרא כולם ניתנו לו, ואחר
 כך חסרוהו אחת וכו' עכ"ד. ובערבי
 נחל (דרוש ז' לפסח) הביא משל"ה הק'
 (מסכת שזעוה ריש תורה אור) שהקשה
 על מה דפעמים איתא שהתורה נדרשת
 צמ"ט פנים (צמדצ"ד ג-ג), ופעמים
 איתא ע' פנים לתורה (שם יג-טו).
 ומירץ כי ההשגה האפשרית לכל בני
 אדם הוא רק צמ"ט שערים, ולכן
 אמרו שנדרשת צמ"ט פנים. ואולם מצד
 עצמה יש ע' פנים לתורה, כי שער
 הנו"ן הוא שם אהי"ה שעולה כ"א,
 הרי צמ"ט וכ"א הוא שזעמים עכ"ד.

ובמזובן שזערו של משה היתה
 גדולה מאד, שהתחיל ה'
 להראותו עומק גדול חכמת התורה
 בשער הנו"ן, ויטלה ממנו בעונות
 ישראל, ונחסר ממנו השזעמים פנים
 לתורה, ולא השיג ממנה רק מ"ט
 פנים. וגם מה שהשיג היה חסר לו
 שער אחד בעומק הצינה שלא יוכל
 לירד לעומקה, וכל ימיו היה משחוקק
 להחזיר לו אצידתו. ולכן כעת כאשר
 כבש ארץ סיחון ועוג בעבר הירדן,
 אשר לכמה דינים יש לה קדושת ארץ
 ישראל (רא"ש ידים ד-ג), ועיין פרשת
 דרכים דרך הקודש דרוש ט), ואורח
 דארץ ישראל מחכים (צבא צהרא קנח:),
 וחד מינייהו (מצני ארץ ישראל) עדיף
 [פקחים וחריפים] כתרי מינייהו
 (כתובות עה.), הרגיש משה בעבר
 הירדן התעלות בחכמתו, ואז התחיל
 להתגעגע על אותן הימים שהיתה
 חכמתו צרום המעלות, וציקש ליכנס
 לארץ ישראל, מקור החכמה, אשר שם
 יוכל להשיג שוב מעלת החכמה
 בשלימותו.

משה ביקש ליכנס לארץ כדי לזכות
 לשער הנו"ן שבבינה

ודודו שאמר ואתחנן אל ה' צעת
 ההוא' לאמור, לאחר שכבשתי
 ארץ סיחון ועוג, והרגיש התעלות
 בחכמתו, אז התחיל להתחנן ביתר
 שאת שיזכה ליכנס לארץ. ואמר, ה'
 אלקים אתה החילות להראות את

לחזור למדריגתו שהיה לו צמ' ימים הללו.

אמנם ויתעבר ה' צי למענכם, החטא העגל שעשיתם עשמה רועס, ולא שמע אלך, ולא נתקבלה תפילתי שאכנס לארץ. — אך מצואר בלקוטי תורה להאר"י ז"ל (שס) שהשי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים, ומשה רבינו קודם מיתתו, בעת תוסף רוחס יגועון לא יגרע מלדיק עינו, וזכה שוב להשיג שער הנו"ן. וזה שנאמר ויעל משה מערבות מוא"ב [בגימטריא מ"ט] אל הר נב"ו (דברים לד-ה), נ'—צו ע"ש. אמנם לא ביאר מתי נתהוה זאת, שמזר משה לשלימותו, להשיג עוד הפעם השער הנו"ן.

בראיית הארץ המשיך לעצמו ניצוצי החכמה שבתוכה

ויש לומר כי הנה תפלה עושה מחלה (ויק"ר י-ה), ומשה רבינו ביקש שני דברים, אעברה נא, ואראה את הארץ הטובה, והקב"ה לא קיבל בקשתו על אעברה נא, ואמר לו, כי לא תעבור את הירדן הזה, אצל קיבל בקשתו על ראיית הארץ, ואמר לו, עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך. והעיני הוא, על פי מה שכתוב בחדס סופר (פ' וישלח קע:): בשם מורו הגאון בעל הפלא"ה, כי צראיית האדם על

עבדך את גדלך ואת ידך החזקה, אין אני מבקש דבר שהוא למעלה מהשגת גדר בני אדם, כי אתה החילות להראות את עבדך, שמתחלה חוננת אותי בחכמה של חמשים שערי צינה, אשר צוה זכיתי להתעמק בחכמת ה' ומורתו, ובחכמה זו השגתי אשר מי אל-בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגזרתך, מ"י בגימטריא נו"ן, אתה החילות לחונן אותי מתחלה בהשגת החכמה של כל הנו"ן שערי צינה שנצראו בעולם, אעברה 'נא' (רומז על שער א' שספר לו להגיע לשער הנו"ן), ואראה את הארץ הטובה וגו', הנה הטוב הזה 'והלצנון', אותיות לב-נון.

ובבע"ה הטורים (שס) כתוב, כי פסוק זה, ה' אלקים אתה החילות, מתחיל באות א' ומסיים באות כ', ויש צו גם כ"א תיבות. ושוב כתב, כי מן ואתחנן עד והלצנון, ארבעים תיבות, לומר זכור לי מ' יום שעמדתי לפניך צהר (דבר' יא-ט) ע"כ. ולענייני יש לומר, כי משה רבינו התאונן על הכ"א פנים של תורה שיש בשער הנו"ן אשר נלקח ממנו, וזהו הרמז במה שהתחיל באות א' וסיים באות כ'. ומדריגה זו היה לו מ' יום, מיום מתן תורה עד תום הארבעים יום שהיה בשמים, אשר עשו ישראל את העגל, ונאמר לו ל"ך רד, על כן כלל כל תפלתו צמ' תיבות, שהתגעגע

אצידתו, שער הנו"ן צבינה, והשצעים פנים של תורה, אמר לו ה' שיתקבל תפלתו על דבר זה, ואם כי לא תעבור את הירדן הזה, מכל מקום יוחזר לו חכמתו כמו שהשיג בתחלה. ויאמר ה' אלי רצ ל"ך, יתרצה אלך חכמתך להשיג גם שער הנו"ן, ותחת שנאמר לך בחטא העגל ל"ך רד, כעת תזכה רצ ל"ך, והעצה לזה, עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה ופונה ותימנה ומזרחה, וצראיית קדושת אורח של ארץ ישראל תוכל להמשיך אליך נינוגי החכמה שיש בתוכה, 'וראה צעיניך', ותזכה מעתה לראות צעיני פנים של תורה, שהם כלולים בשער הנו"ן, ובזה זכה משה לחזור למדרגת חכמתו שהיה לפניו בצרצעים יום שהיה בשמים, וצראייה צעלמא קני לה.

*

בגמרא (מגילה יג:) הפיל פור הוא הגורל (אסתר ג-יז), תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמת שמחה גדולה, אמר נפל לי פור צירח שמת צו משה, ולא היה יודע שצשצעה באדר מת וצשצעה באדר נולד ע"כ. וציערות דצש (ח"א דרוש ח) הקשה דמה צכך שגולד צו' באדר, הלא תמיד אחר אחרון אנו הולכים. והמתענה יום שמת צו אציו משום דריע מזליה, אף שצו ציוס היה אציו

אחיה דבר הוא ממשיך על עצמו מהנילוות שיש באותו דבר. ולכן אסור להסתכל צפני רשע (מגילה כח.), משום שמושך עליו מטומאתו. ואמנם לדיקים גדולים יכולים הם בהסתכלותם צפני רשע להוציא ממנו מעט נילוות שצו עד המיתו אותו, על דרך יהצ ציה עיניו ונעשה גל של עצמות (ברכות נח.). וההיפוך צראיית פני לדיק, והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל-כ). ורצינו הקדוש אמר (עירובין יג.), האני דמחדדנא מחצראי, דחזימיה לרצי מאיר מאחוריה [כשלמדתי צפניו ישצתי צשורה של אחריו], ואילו חזימיה מקמיה הוה מחדדנא טפי ע"ש. [ובירושלמי (צ"ה ה-ג) איתא, כי צעת שמחת נישוואין לצנו של רצי, הדמן לו לראות את ערפו של רצי מאיר, שהיה מכוסה בצעיף צדרך כלל, ועל זה אמר רצי, שצוכות ראייה זו זכה להתעלות יותר מחציריו].

ובבבזו כן ידוע גדול מעלת ההסתכלות צספר תורה צשעה שמגציהין אותה אחר קריאת התורה, וכמבואר צמגן אצרהס (סימן קלד סק"ג) צסס הארצו"ל, שצראיית האותיות עד שיהיה יכול לקרותם, נמשך אור גדול על האדם ע"ש.

ועצ כן כאשר השתוקק משה רצינו ליכנס לאורח דארץ ישראל שמחכים, שעל ידה יוכל להשיצ

אלקים לפני מותו' (דברים לג-ה).
 ובחינה זו שלא היה לו רק מ"ט
 שערי צינה, ותחסרהו מעט מאלקים,
 זה מת. וזהו שדייק הכתוב, וימת שם
 משה עבד ה' בארץ 'מואב', אותו
 משה שהשיג בארץ רק מ"ט שערים
 כמספר מוא"ב, זה נסתלק, ואז נולד
 משה איש אלקים, שנשלם בשער הנו"ן,
 ונתעלה להיות איש אלקים.

ודבר זה לא ידע המן, כי הציין
 הכחוצים כמשמעם, וימת שם
 משה, שמת משה רבן, ולכן שמת
 שמחה גדולה, שנפל לו הפור בירח
 שמת צו משה, ולא השיג שרק הדרגה
 הקטנה של משה מת אז, ואחר וימת
 שם משה, נולד משה אחר, שנעשה
 איש אלקים לפני מותו, ומשה זה לא
 מת, ועדיין עומד ומשמש, וממליך
 תמיד על עם בני ישראל כרועה נאמן
 לנאנו.

ולא עוד אלא שעומד ומשמש גם
 בעולם הזה, כי אחפשטותא
 דמשה בכל דרא (תיקוני זוהר סט קיב).
 ובדורו של המן היה מרדכי האדיק,
 שאמרו במדרש (אסת"ר ו-ג) איש יהודי
 היה בשושן הצירה (ב-ה), איש, מלמד
 שהיה מרדכי שקול בדורו כמשה
 בדורו, דכתיב ציה (במדבר יג-ג) והאיש
 משה עניו מאד, מה משה עמד צפרן
 דכתיב (תהלים קו-כג) ויאמר להשמידם
 לולא משה בחירו עמד צפרן וגו', אף

נולד, מכל מקום מתענה צו, כיון
 דסוף דצר נתרע מזליה. גם יש לדייק
 באמרו תחלה צו' אדר מת, ואחר כך
 צו' באדר נולד, איפכא הוי ליה
 למימר, צו' באדר נולד וצו' באדר
 מת.

והנה בגמרא (סוטה יג:) יש אומרים
 לא מת משה, כתיב הכא
 (דברים לד-ה) וימת שם משה, וכתיב
 התם (שמות לד-כח) ויהי שם עם ה',
 מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד
 ומשמש ע"כ. ומנינו כיוצא בה בגמרא
 (מעניית ה:) יעקב אבינו לא מת,
 ובתוספות שם (ד"ה יעקב) דכן משמע
 מדכתיב (בראשית מט-לג) ויגוע ולא
 כתיב וימת ע"ש. ולכאורה הרי במשה
 רבינו כתיב להדיא וימת שם משה,
 ואיך נוכל לומר שלא מת. והרמב"ם
 (בהקדמה לפירוש המשניות) פירש, שלא
 מת מיתה רגילה ככל האדם, אלא
 התעלה במותו לחיי נצח בדרגה
 הגבוהה ביותר. והיה זה מותו ביחס
 אליו, שנפקד מאתנו, וחיים ביחס
 אליו, במה שנתעלה ע"כ.

משה איש האלקים' לא מת, ועדיין
 עומד ומשמש למועלה

ולפי מה שנתבאר יש לומר, כי משה
 רבינו בחייו, נאמר עליו
 'ותחסרהו מעט מאלקים', שלא זכה
 שתתקיים אצלו שער הנו"ן בצינה, אצל
 לפני מותו חזר אליו ונעשה 'איש

לעשות רצון אדונו בכל מה שיצוה לו. וכאשר האדם ממלא תפקיד זה לקונו, שהוא בטל כל כולו לה' ואין לו שום יד לעצמו, וכל רצונותיו בטלים נגד רצון ה', אז הוא מתואר בתואר עבד ה', ותואר זה כולל עמו כל המדריוגות. וזהו שאמר ה', לא כן עבדי משה בכל צייתי נאמן הוא (צמדבר יז-י). ועל זה אומרים (בחפלת שחרית בשצ"ק) 'ישמח משה במתנת חלקו', ומהו המתנה אשר בו ישמח, 'כי עבד נאמן קראת לו', שזהו המתנה היותר חשובה שימכן האדם לקבל מאת אדונו, מה שה' מעיד וקורא לו בתואר עבד נאמן.

הקב"ה שיש ושמוח בבוא אליו נפש נקי וצדיק אך יש בזה עוד, כי הכתוב משבח את הצדיק, צדיק כחומר יפוח כארוז בלצנון ישגה, שחוליס צצית ה' בחצרות דלקינו יפריחו, עוד ינוזון בשצבה דשנים ורעננים יהיו, להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה צו (תהלים צג-ג). והכוונה דאיתא צמשנה (אבות ד-טו) רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור צפני העולם הבא, התקן עצמך צפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין ע"כ. וצרמז"ם (שם) טרקלין הוא ההיכל, ופרוזדור הוא בית שער והחצר שלפניה, והעולם הזה הוא הדרך ומעבר לעולם הבא, שבעולם הזה יקנה האדם המעלות שצדק יזכה לעולם הבא ע"כ. ואמרו (שם) יפה

מרדכי כן, דכתיב (יג-ג) דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו. מה משה לימד תורה לישראל דכתיב (דברים ד-ה) ראה למדתי אחכס חוקים ומשפטים, אף מרדכי כן דכתיב (ט-ל) דברי שלום ואמת, וכתיב (משלי כג-ג) אמת קנה ואל תמכור ע"כ. ומשה רבינו לא מת, הוא השאיר תחתיו את מרדכי, משה חי עדיין סמוך בשכונתו של המן, שעל ידו תהא מפלתו.

*

כי עבד נאמן קראת לו

והנה הכתוב מתאר את משה רבינו צעת מיתתו רק בתואר אחד, וימת שם משה 'עבד ה'. הגם כי מעלותיו של משה מרובים ועלומים, וכמו שהאריך הכתוב אחר זה, ולא קם נציא עוד צישראל כמשה וגו'. וטעמה צעי למה תיאר אותו הכתוב כאן בתואר זה. וצפשוט נראה כי זהו עיקר תכלית האדם שנברא, וזהו תפקידו בעולם, להיות עבד נאמן לקונו, וכמו שאמר הכתוב (ויקרא כה-גה) כי לי צני ישראל עבדים. וציאורו כי העבד אין לו שום מציאות לעצמו, רק בטל כולו לאדונו. ומה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פח:), ולדעת רבי מאיר גם כשנותנין לו מתנה אין קנין לעבד בלא רבו (קידושין כג:), ועובד את רבו צין ציוס וצין בלילה (שם טו.), וכל מציאותו הוא רק

אך הענין הוא, כי אמרו חז"ל (שבת ל.) מאי דכתיב (תהלים פח-ו) צמתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות ע"כ. והצדיקים אשר כל משוקמם היא רק לעבוד את קונם, להיות עבד נאמן לה', ואין להם שום שאיפה לקבלת שכר, להם יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא (שם ד-ז), ויום אחד חיי עולם הזה עדיפא להם מחיי נצחיים של עולם התענוג. לכן כאשר הוררך משה לכתוב וימת שם משה, שנחתם כבר דינו לחיי העולם הבא, כתבה בדמע, חבל לעוזב את העולם הזה, שנעשה חפשי מן התורה ומן המצוות. הן אמת שהשעשוע והתענוג למעלה הם צרום המעלה, אשר עין לא ראתה, מכל מקום אין זה כלום אצלם, כנגד שעה אחת חיים בעולם הזה בקיום מצוות ה'.

וזדו שאמר הכתוב צמעת הצדיקים, צדיק כתמר יפרח כארו צלצון ישגה, שהם מתגדלים בגובה מדריגותיהם כארו, ופירותיהם מרובים ונעימים כתמר, והגם שהם שתולים 'בצית ה', שמושרשים ונטועים הם כבר בהטרקלין למעלה שהוא הצית, ומוכן להם קורת רוח בעולם הבא עד אין שיעור, עם כל זה 'במצרות' אלקינו יפריחו, הם רואים להמשיך להפריח בהפרודור שהוא החצר

שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. ועין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד-ג). ובהסתלקות הצדיק איתא בגמרא (מועד קטן כה:): שהקצ"ה שמח בה ככלה חדשה, ושש ושמת צבוא אליו נפש נקי וצדיק, והיינו כי יש שמחה רבה לפניו כאשר זוכה הצדיק להשלים נפשו בעולם הזה, וזוכה לחלקו לחיי העולם הבא. והקצ"ה שמח כאשר עולה למעלה צדיק שקיטט עממו צמשך ימי חייו בקישוטי התורה ומצוותיה, ובה למעלה מעוטר ככלה מקושטת.

הצדיקים מצטערים בפטירתם שנעשים חפשי מעבודת ה' בעוה"ז

ואם כן יש להצין למה הצדיקים מתפללים לאריכת ימים, הלא עברו ימיהם בקדושה וטהרה, וכבר הם זקנים צאים צימים, ומוכן לפניהם למעלה קורת רוח, אשר שעה אחת מהם עולה כנגד כל חיי עולם הזה, ולמה הם מקבלים צער כאשר הם צריכין לעזוב את העולם. ומשה רבינו שהעיד ה' על גודל צדקתו, אשר בכל ציתי נאמן הוא, ופה אל פה אדבר בו. וזוה עליו לכתוב בתורת משה, שלא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים, ועם כל זה כאשר כתב משה פרשת וימת שם משה, כתבה בדמע [מרוב צער] (מנחות ל.).

וכן איתא בזוה"ק (מ"ז יט): וימת מלך
מזרים (שמות 3-כג), שהורידוהו
מגדולתו, כמה דאת אמר כי מתו כל
האנשים (שם 7-יט). שירדו מנכסיהן
(מדרים סד:). ומשה רבינו שכל חיותו
היתה קיום מצות ה', חיותו לעולם
הבא להיות עומד ומשמש, היא הורדה
ממעלתו. וכמו שפירש בחתם סופר
(מורת משה זראשית 7). בקדשים הלילה
הולך אחר היום (חולין פג.), כי
בקדושים הללו העולם הזה היא אלס
יום, אור גדול, שיכולין לקיים מצות
ה' כל רגע, אבל העולם הבא היא
אלס לילה, שפסקה עבודתם, והלילה
הולך אחר היום ע"כ.

להטרוקלין. עוד ינוזון בשיבה, גם
כאשר הגיעו כבר לימי שיבה הם
רוצים להניב ולהלמיח עוד, ודשנים
ורעננים יהיו, והוא מטעם להגיד כי
ישר ה' צורי ולא עולתה זו, כי
לעבוד את קונם ולהרצין תורה
ואמונה לעם ה', ולומר שירה לפניו
תמיד, זה יכולים רק בעולם הזה,
ובמתים חפשי, ורק זהו כל תשוקתם
לעבוד ולמשא, ויפה להם גם שעה
אחת בעולם הזה בתשובה ומעשים
טובים יותר מכל חיי העולם הבא.
וחציב עליהם יותר להיות עובד ה'
בהאי עלמא, מלהתענג בקורת רוח
לעולם הבא.

וזהו שדייק הכתוב, וימת שם משה
'עבד ה', בחינה זו שמשה הוא
עבד ה', נסתלקה ממנו, שאינו עוד
עבד, אלא עומד ומשמש, ולגבי משה
הוי זה ירידה ומיתה. וצו' בחדר מת
משה 'עבד ה', אבל צו' ציוס נולד
משה אחר, שעומד ומשמש במרום
כמלאכי אש, וממשיך גם להלאה
להמליך ולהגין על ישראל.

*

והנה משה רבינו לא מת, ומה כאן
עומד ומשמש גם התם עומד
ומשמש, ונתעלה להיות כאחד ממלאכי
מעלה, אבל ניטל ממנו התואר שהיה
לו 'עבד ה', כי במתים חפשי,
שנשתחרר מעבודתו, ולא ניתן לו
אפשריות לעבוד את ה' בתורה
ומנותיה. ומנינו שירידה ממדריגה
עליונה נקרא בתואר 'מיתה', כדאיתא
במדרש (צ"ר 15-ג) ואין שלטון ציוס
המות (קהלת ח-ח), כשעשה זמרי אותו
מעשה מה כתיב שם, ויבא אחר איש
ישראל אל הקצה (במדבר כה-ח), והיכן
היה משה, ופנחס מדבר לפני משה,
אלא לקיים ואין שלטון ציוס המות,
ואין מות אלא לשון השפלה, ניתנה
הישועה לפנחס והשפיל את משה ע"כ.

מנהיגי ישראל שבכל הדורות נשפעים
מראיית משה ותפילתו עליהם

והנה קודם הסתלקותו של משה
נאמר, ויעל משה מערבות
מואב אל הר נבו וגו', ויראהו ה' את

א-מה) שמטעם זה עזרו כל בית ישראל לפני משה ואהרן למנותם, כי הבא לפני אבי כל הנביאים ואחיו קדוש ה', יהיה לו בדבר הזה זכות וחיים וכו', כי ישמו עליהם עיניהם לטובה, יבקשו עליהם רחמים, ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ולא ימעיט מספרכם ע"כ. ומבואר בזוה"ק (ח"ב ר"ז:) דלכן אמר בועז לרות עיניך צדקה אשר יקלורון (רות ג-ט), בגין דחמא בועז וכו' דחמאת כל מה דחמאת צעינא טבא, ותוקפא דמנחא לא הוה צה, שצח עיניהא. בגין דאית עייניך דבגיניהון לא שלטא ברכתא צההוא אחר, ואיהו עינא טבא חמא צה, דכל מה דאסתכלת הוה צעינא טבא וכו'. ועל דא והלכת אחריהן, צתר עיניך, כל שאר בני עלמא לית להורשו למיהך צתר עינו, ואנת לצתר עיניך, דעיניך גרמין ברכאן סגיאין ע"כ. ואם כן כל שכן משה רבינו, אשר קרא עליו הכתוב (משלי כג-ט) טוב עין הוא יבורך, שלא ניתנה פלפולא של תורה אלא למשה ולזרעו, ונהג צה טובת עין ונתנה לישראל (מדרים לח.), בודאי שהמשיך ברכה על כל מה שנתן עליו עיניו.

ועל כן הראה ה' למשה עד היום האחרון, כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל, והעביר לפניו כל פרנסי ישראל להציט עליהם, להיות

כל הארץ וגו', עד היס האחרון (דברים לד-א). וברש"י אל תקרי היס האחרון אלא היום האחרון, הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל, עד שיחיו המתים ע"כ. ובספרי (פנחס כז-טו) הראה הקב"ה למשה כל הפרנסים העתידיים לשמש את ישראל, עד שיחיו המתים ע"כ.

והענין הוא, כי אמרו חז"ל (יומא לח:) ראה הקב"ה שלדיקים מועטין, עמד ושתלן בכל דור ודור, שנאמר (שמואל א ג-ח) כי לה' מזוקי ארץ וישת עליהם תבל [פיזרן בכל הדורות, להיות שחית וקיום ויסוד לקיים תבל] ע"כ. והיינו שצכל דור ודור, גם כהיום צעיקצתא דמשיחא, שתל צנו הקב"ה פרנסים, אשר ה' מעיד עליהם שהם נדיקים, והם מזוקי ארץ, היסוד לקיום העולם. וזהו מכחו של משה רבינו, וכידוע מאמרם דאסתטותיה דמשה צכל דרא ודרא, צכל נדיק וחכם דמתעסק באורייתא ע"ש. והם ממשיכים להלאה תורת משה לעם ה' צכל דור.

וההבין איך הגיעו פרנסי ישראל למדריגה זו, אשר גם צימים הנמוכים של עקצתא דמשיחא וכו' למדריגות נעלות, דזהו ממה שהראה אותם ה' למשה, כי הנדיק צראייתו משפיע קדושה צאותו דבר שהוא נותן צו עיניו, וכמבואר ברמב"ן (במדבר

היכל ה' המה, וכל מי שהסתופף בשכונתם האירו עליו מתורתם וזדקתם.

ובתוב צתפארת שלמה (פ' שמות עה"פ ותפתח), והאלקים עשה שייראו מלפניו (קהלת ג-ד), להורות גדול מעלת הזדיקים, אשר כל הנגשים אליהם, זראיית פניהם נמשך על האדם יראת שמים, כמו שכתוב צמשה רבינו ע"ה (שמות לד-ג) וייראו מגשת אליו, כאשר נגשו אליו וראו פניו, נפל עליהם יראת ה'. וזה פירוש והאלקים עשה שייראו מלפניו, על פי הידוע שהזדיקים נקראים אלקים, והם נעשו ונבראו להשיג מהם יראת ה', אשר לא נוכל להשיג אף אם האדם רואה את השמים והארץ וכוזבי שמים וכדומה מנפלאות הבורא ברוך הוא. וזה גם כן פירוש הפסוק (שם ז-ז) ותרא אותו כי טוב הוא, פירוש כאשר אמו ראתה אותו, נפל עליה יראה גדולה, והצינה כי טוב הוא. וזה גם כן ותפתח ותראהו (ז-ו), ותראהו לשון יראה כנ"ל ע"כ.

ולבן צסילוקן של זדיקים, נחשכו גם מאורות אלו, ואנו חיים בחושך כפול ומכופל, תענוגי העולם זוערים כאש, ולא נשאר לנו מי שיחזק אותנו להכיר תכלית החיים, ולקדש את האויר צתורתם וזדקתם, ועל כן קשה סילוקן יותר משריפת צית אלקינו.

נשפעים מקדושתו של משה, שיוכלו להתמודד ולעמוד איתן בכל הנסיונות של הדורות האחרונות, וזראייתו השפיע חכמה ותבונה בהם עד סוף כל הדורות, ונתצרכו זראייתו עליהם שיוכלו להשלים תפקידם, להנהיג את ישראל על דרכי התורה, תורת משה.

*

בסילוקן של זדיקים נחשבים המאורות, ונשארים בחושך כפול ומכופל **ולבן** ציום פטירתו של משה רבן של ישראל, אנו מזכים ומספידים גם את חלקי משה רבינו, הם הזדיקים וחכמי ישראל, אשר עמד הקצ"ה ושתלן בכל דור ודור, ומשה רבינו נתן עיניו עליהם להשפיע בהם מקדושתו, והסתלקותם הם חלקים מפטירת משה רבינו עצמו. — וחז"ל אמרו (איכ"ר א-לו) קשה לפני הקצ"ה סילוקן של זדיקים יותר מחורבן צית המקדש, דצחורבן צית המקדש כתיב ותרא פלאים (איכה א-ט), אצל צסילוקן של זדיקים כתיב (ישעיה כט-ד) לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואצדה חכמת חכמיו וצינת נצוניו תסתתר ע"כ. וציאורו כי צחורבן צית המקדש נחשך מאור העולם, וניטל האור הגדול שהזריח על כל העולם קדושה וטהרה, אצל עדיין נשארו מאורות קטנות, וצכל עיר ועיר היו חכמי ישראל, שהיו מקדשי מעט,

זמן קצר. ומכל שכן כאשר יוצא לא רק מן העיר אלא מסתלק מן העולם, אז מכירין גודל האצידה, כאשר נשארנו כמרון זראש ההר, החכמי ישראל האמתיים פוחטין והולכין, לאה כי אזלת ידינו ומפגיע אין צעדנו, אז לנו מתזוננים ומזכים אותנו סילוקן של צדיקים, שנשארנו ריק מכל.

*

ונזכיר בזה כל החכמי ישראל, רבנים וראשי ישיבות, שנסתלקו במשך השנה העל"מי, ואי אפשר להאריך בכל אחד לפי כבודו, ונעבור עליהם בקצרה. ונתחיל מירושלים עיר הקודש, אשר קול נהי נשמע מציון, ויצא מבת ציון כל הדרה, ודרכי ציון אבילות, בפטירת מרא דארעא דישראל, הגאון הצדיק המפורסם רבי יצחק טוביה ווייס זצ"ל. אשר ידוע לכל גודל כח תורתו, אשר כל ימיו הרביץ תורה לרבים, מתחלה בעיר לונדון, ואחר כך באנטווערפן, ושוב כעשרים שנה רב דעדה החרדית בירושלים עיר הקודש, והיה מפורסם בגודל צדקתו ובריאתו הקודמת לחכמתו, ומדותיו הנשגבות, וכל מי שהכירו ובא במגע עמו, היה זורח מפניו ענוות חן להפליא, ולחם מלחמות הי בעוז ובגבורה, ופעל גדולות ונצורות. והיה סמל ועדות למאמרם (מועד קטן טז:) כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ, כי היה כל ימיו צנוע,

האיש אשר נדבה רוחו לעמוד לפני ה' לשרתו, הרי זה נתקדש 'קודש קדשים' בודאי לנו מחשיבים את גדולי התורה והלדיקים שיש בינינו, אבל צחייהם הרבה פעמים אין לנו מעריכים אותם כראוי, להכיר מעלתם כמה שפרשו עצמם מהזלי עולם הזה, וכל שאיפתם ומעיינם היא רק בתורה ועבודת קונם, והם השבט לוי שנשאר לדורות, וכמבואר ברמז"ם (ה' שמיטה ויוצא יג-יג) שכל איש ואיש מכל צאי העולם אשר נדבה רוחו אותו והצינו מדעו להזדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעוזדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל לוארו עול החשזונות הרצים אשר צקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ע"כ.

הם מלמדים תורה לזני דורם, מרציצים תורה לזנינו, ומשפיעים קדושה לכל המסתוצצים אללם, מאריכים ומרצים תפלה לטובתן של ישראל, וזכותם מגינה על הדור, עד שהרמז"ם מתאר אותם שנתקדשו 'קודש הקדשים', כמה הכרת הטוב לנו חייבים להם. אך כן הוא סדר העולם, כל זמן שהמתנה צידם אין מחשיבים אותם כל כך, רק כשנאצד ממנה אז מכיר גודל אצידתו. ומצינו שיליאת צדיק מן המקום עושה רושם (רש"י זראשית כח-י), גם כאשר הוא על

שיצאו כבר לאור עשרות ספרים מפסקיו, והן לעצה ולברכה, ולהכרעות קשות בעניני רפואה ושידוכים, ותפלתו וברכתו עשתה פרי. ונסתלק זקן ושבע ימים בהיותו בן צ"ד שנה.

זכנת נזכיר הגדולי תורה שבמדינתנו, אשר קרובים אנו אל החלל.

רבי שמואל זאב ליכטער זצ"ל אביד כונת הלב – פאר העיר בארא פארק, שקדן בתורה, כל ימיו ישב באהלה של תורה, והרביץ תורה לאלפים. הנהגתו כחסידי קמאי בפרישות באכילתו ובמיעוט שינה. מימיו לא נתן לפיו שום דבר קודם התפלה, ולא דיבר שום דיבור חול קודם התפלה, והיה עמוד צלותהון דישראל. האצילות והקדושה היה מאיר מפניו. נתגדל בימי נעוריו פה בבית מדרשינו, אצל אביו הרה"ח רבי נח זצ"ל שהיה השפיעגל של הבית הכנסת.

רבי שמואל שמעלקא לייפער זצ"ל, האדמו"ר מחוסט – היה גדול בתורה וביראה, פה מפיק מרגליות, הלהיב נפשות ישראל בדרשותיו הנעימים, וכל ימיו היה עסוק בבני הנעורים, קירב כל בחור שרצה ללמוד ולהתעלות, והדריכם באהבה רבה כאב לבנו, והקים מאות אברכים בני תורה ויראי ה'.

ונתעלה לכהן פאר להיות מרא דארעא דישראל, והיה נערץ על כל הסוגים, וכיבד כל בן תורה בכבוד הראוי, וצחלתו תמיד בפניו.

הגאון האדיר, אשר החזון איש מתאר אותו במכתב בחיותו בחור, מרא דכולא תלמודא, רבי חיים קניבסקי זצ"ל, אשר התמדתו וחשקו בתורה היה להפליא. עד שנוכל לומר, משמת רבי חיים בטלו הגאונים, בטלו השקדנים, בטלו הבקאים. לא היה מגיד שיעור, ולא ראש ישיבה, ולא רב, ושמו הלך בכל העולם כולו, יש איש צנוע בדירה קטנה ומצומצמת, ואין לו בעולמו שום דבר רק אהבת תורה בדי אמות של הלכה. תלמוד בבלי וירושלמי עם כל המפרשים היו מונחים בכיסו. וסדר יומו היה, שהשכים בערך חצות הלילה, וערך תיקון חצות, והתחיל שיעוריו, וסיים בכל שנה, ש"ס בבלי וירושלמי תוספתא, מכילתא, ספרא, ספרי, זוהר הקי, רמב"ם, שלחן ערוך די חלקים, משנה ברורה. והיה בקי בכל המדרשות. וחיבר הרבה ספרים, ספרו הראשון כתב ליישב כל קושיות המהרש"א בש"ס, קרית מלך מקור לכל דין שברמב"ם, ספרים על מסכת קמנות, עבדים, כותים, גרים, ציצית, תפילין, מזוזה, ספר תורה. דרך אמונה על הרמב"ם על זרעים, ועוד. ועם כל זה היה מקבל בכל שנה אלפים מישראל שצבאו על פתחו, הן לשאול דבר ה' זו הלכה בכל מקצועות התורה,

מאות כחורים בתורה וחסידות. ורכו הגה"צ משאפראן זצ"ל כתב עליו במכתב, ובמשך עשרה שנים שנתתי עיני עליו, ממש לא ראיתי שהיה מבטל רגע מלימודו, והכל ביראה קדומה ע"כ. ואם כי ימי חייו לא היו קל, התחזק עצמו להרביץ תורה וחסידות לצעירי הצאן.

ובארץ ישראל:

רבי יוסף ליעבערמאן זצ"ל, מזקני הפוסקים בדורנו, ראש ישיבת כוללי שומרי החומות. – לפני ששים שנה התחיל להוציא ראשית ביכוריו, משנת יוסף על משניות שביעית, כמה חלקים. ואחר זה הוציא לאור ט"ו חלקים שו"ת משנת יוסף על כל מקצועות התורה. הרים קרן האברכים בהכולל להתמדת התורה. והיה מהראשונים שהנהיג ליתן בחינות לאברכי הכולל. היה דמות דיוקן לכל בהנהגתו, דיבורו במדה ובמשקל ובמתינות, אבידה גדולה לכלל, ולכולל שומרי החומות בפרט.

רבי מענדל אטיק זצ"ל, מתלמידיו של הגר"ז מבריסק, שתיארו פעם שהוא אתרוג מהודר. הרביץ תורה כל ימיו, והעמיד תלמידים תלמידי חכמים מופלגים וראשי ישיבות, וקיום המצות היו אצלו תמיד בתכלית ההידור, והאריך שעות בתפלתו.

רבי שלמה גאלדמאן זצ"ל, האדמו"ר מזוועהיל. שהרביץ תורה רבות בשנים בישיבת סלונים וכישיבת באיאן.

רבי יצחק יעקב סעקולא זצ"ל, אב"ד סאדאוונא – העמיד אלפי תלמידים בהיותו ר"מ ומנהל בישיבת תורה ודעת קרוב ליובל שנה. ועם גדלותו היה עניו ושפל ברך במדה יתירה, מיווג של חסידי פולין בהתלהבותו, עם גדולת תורתו בליטא, ומנע הרבה תלמידים מללכת ללמוד בקאלעדזש, ועסק הרבה גם בגמילות חסדים.

רבי ברוך דוד הלברשטאם זצ"ל אב"ד סארוואש – מחשובי הרבנים בבארא פארק, זכה עוד להסתופף בצל זקנו בעל קדושת ציון מבאבוב זצ"ל, ונתייתם בילדותו, והרביץ תורה כיוכל שנה, מתחלה בבית המדרש באבוב שיעור בש"ס גפ"ת, ולאחרונה בבית מדרשו.

רבי שרגא פייבל כהן זצ"ל, רב תומכי תורה בפלעטבוש – מגדולי הפוסקים בעירנו, מחבר ספר הנפלא בדי השלחן על יו"ד, יחיד במינו לתועלת הרבים. וישבנו כמה פעמים יחד בעת שעלה הגזירה של מציצה בפה, ופעל הרבה לביטולה.

רבי אברהם אליעזר קוויאט זצ"ל, ר"מ בישיבת אלכסנדר, שהעמיד הרבה תלמידים בתורתו.

רבי יוסף מאיר מאיער זצ"ל, אדמו"ר מליזענסק – חסידא ופרישא, מייסד ישיבת נועם אלימלך, שנתחנכו בו

ומילא מקומו של הגאון בעל מנחת יצחק וצ"ל. היה איש האשכולות, ומסור לכל, בתורה ובחסד.

רבי אברהם זילביגער זצ"ל, גאון בתורה, ומקים עולה של תורה במאנמשעסמער, בית המדרש תורת חיים, עם הרבה סוגים של כוללים בבית מדרשו, בשעות היום ובשעות הלילה.

*

רבי מאטיל כייץ זצ"ל, רב דקהל אברכי תורה ודעת. היה גדול בתורה וידען נפלא בכל המקצועות.

רבי יקותיאל יודא גרובער זצ"ל, רב דבית המדרש זכרון יואל, ור"מ בישיבת מאור התורה לעיקוואד, וזכה להעמיד תלמידים הגונים למאות, ועסק הרבה בגמילות חסדים, ובהבאת שלום.

רבי בנימין אלמר רומנער זצ"ל, אב"ד עדת יראים הילקרעסט.

רבי בנימין געשמעטנער זצ"ל, מגיד שיעור בישיבת נייטרא, יותר מארבעים שנה. היה שקדן בתורה ומתמיד עצום, והיה מסור לתלמידיו באהבה עזה.

רבי מאיר זאב שמערן ז"ל רב דישוב מירון.

רבי שלום כהן זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף, ממנהיגי העדה הספרדית בארץ ישראל, והרביץ תורה כשבעים שנה לאלפי תלמידים.

רבי חיים יעקב מנחם שווארץ ז"ל, דומ"ץ דקהילת צאנז בנתניה קרוב ליוכל שנים.

רבי יונה בנימין זאב רעכניצער זצ"ל, ראש ישיבת משערנובל אלעד, שהעמיד הרבה תלמידים הגונים.

באירופא:

רבי משה הלברשטאם זצ"ל, רב דחסידי באבוב באנמווערפן, יותר מארבעים שנה, בעל מנחת משה – מכירו הייתי משלעבר, עוד בהיותו בחור בישיבת נייטרא, היה לו קבוצה של בחורים מופלגים שלמד עמהם בריתחא דאורייתא, והיה בקי מופלג בכל מכמני התורה, והיה שם תל תלפיות לכל בני העיר, והתנהגותו עשה רושם עז על כל סביבתו.

רבי יעקב דוד דאמב זצ"ל, רב דבית המדרש תהלות יואל דסאטמאר, וראש הכולל באבוב בעיר לונדון, יותר משלשים שנה, והדריך אברכים רבים להעמידם על מכונם.

רבי חנוך עהרנרוא זצ"ל, ראב"ד הבית דין בלונדון, ומתחלה היה אב"ד של הבית דין במאנמשעסמער,

הזבולון של הרבה מוסדות התורה, רבי ישכר דוב רייכמאן ז"ל. אשר הוא עם אחיו ז"ל, הרבו בצדקה בסכומים עצומים להקים עולה של תורה. ואני בעצמי מרגיש להכיר לו טובה ברכים, אשר בהיותי אברך צעיר, והתחלתי ללמוד עם תלמידים, שלא לי סכום עצום, שהיה בזה סיוע גדול לאברך צעיר לקנות בנין להשיבה.

ואזכיר עוד עסקן מופלג לכל קדשי בית ישראל הרה"ח רבי יעקב מאיער ז"ל, שזכה להביא הרבה מישראל לקבר ישראל, ומייסד הארגון של 'מתעסקים', לסייע להמשפחות שיושבים שבעה, וגם ייסד ארגון 'פראדזשעקט' יידי עבדור סיוע ליתומים ואלמנות. ולקבץ בכל שנה בעשרת ימי תשובה, כשלישים אלף ילדים מכל קצוי ארץ לאמירת תהלים. ובימי החולי של הקאראנע, פעל הרבה שהקעמפים של הישיבות יהיו יכולים להיות פתוח על ימי הקיץ.

* * *

מצינו ציטרו אשר אחר שנה להטגייר, ולנה לחזור לציטו, אמר לו משה, נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם, לכה אתנו והטבנו לך, כ' ה' דבר טוב על ישראל, ויאמר אליו לא אלך, כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך,

רבי הערשל (צבי) מיימלבוים ז"ל, אב"ד הוסאקוב ירושלים.

רבי משה נחמן כהנא ז"ל מספינקא, מחבר ספר בדיק המשנה על המשנה ברורה.

*

(מין שליט"א הזכיר עוד רבנים וראשי ישיבות שנסתלקו בשנה זו.)

*

והנני להזכיר בזה עוד שני תלמידי חכמים שנסתלקו בשנה זו, שהיה להם קירבות לקהלתנו. הרה"ג רבי אברהם מאיר ביערמאן ז"ל, שהיה ר"מ בישיבתנו מ"ו שנה, והעמיד תלמידים רבים באהבת תורה ויראת שמים, והשפיע עליהם הרבה במדותיו היקרות. וגם אחר זה סיים ש"ס קרוב לשני פעמים, בלימוד שיעור לבעלי בתים. והיה גם גדול במדת החסד. הרה"ג רבי משה יחזקאל שרגא גאלדנבערג ז"ל, תלמיד מהמתיבתא, שהיה מהאריות שבחבורה בהתמדתו וידיעותיו, והיה תלמיד חכם עצום, וכמעין המתגבר בתורה. חיבר ספר נפלא שם יחזקאל על התורה, ויפה נדרשת על הספר יפה תואר על המדרש. וגם סידר ספריו של רבו בעל עזר מיהודה, והיה יידי נאמן לנו להבחליה.

ולאחרונה אזכיר גם אחד מהתומכים היותר גדולים לתורה,

במקומות של פארווינגס ועל הטלזיה וראדיא שָׁאוֹם. וככה היה חי עד היותו יותר מבן ארבעים שנה. הוא סיפר אחר כך, שצימים ההם שהיה לו כל תענוגי עולם, כסף וכבוד, מלא עממו צפנימיותו ריק בלי סיפוק, ומן תוכו ריק מכל תוכן.

פעם היה אלל סעודת צרית מילה של חצירו שנעשה בעל תשובה, ונכנס ציכוח עם הרב יצחק שלמה זילברמאן ז"ל, ומאז התחיל להתקרב אליו. ופעם כאשר ילא מחדרו, אמר לו הרב, אני הוא האיש המאושר ביותר בעולם, לא חסר לי מאומה. ואמרתי לו מה אתה מדבר, אני דר צוילף גדולה צעיר יפו, ואתה דר צדירה רעוע. אך צרצות הזמן אמרתי, הוא נודק, האמת אתו. והתחלתי להצין כי יש צורא עולם, ועולם הזה הוא רק פרודור, ויש גן עדן וגיהנם, ואין העולם הפקר, ויצוא יום שיש ליתן דין וחשבון על המעשים. אך מה אעשה, איך יתכן לי לשנות מהלך חיי, זה אי אפשר. וקבלתי עלי לקבל מנחה אחת אשר זה אקיים בכל מצב. והתחיל צהדלקת נרות ערב שבת בצרכה, מנחה של עשרים סקונדעס בכל שבע, ושוב לבש צינית תחת צגדיו, ולהתפלל תפלה קצרה וכו'. עד שפעם אחת הודיע על הפראגראס היומית על הראדיא, שהיום הוא יום האחרון שעומד כאן, ואני הולך ללמוד

ויאמר אל נא תעוצו אותנו, כי על כן ידעת חנותנו צמדצר, והיית לנו לעינים (צמדצר י-ט). וצרש"י כל דבר ודבר שיתעלס מעינינו, תהיה מאיר עינינו ע"כ. והיא פליאה, יש לנו רצן כמשה רבינו, אשר מדבר עם ה' פנים אל פנים, וכאשר שואלים אותו הוא משיב עמדו ואשמעה מה יאמר ה' לכם (שם ט-ח), והם צריכים לגוי זקן יותר מבן מאה שנה, שהרי חתנו משה היה אז בן שמונים (שמות ז-ז), והיה עוד מהשלשה יועצים של פרעה, צגזרת הצה נתחכמה לו שהיתה צתחלת שיעבודם (סוטה יא), וכל ימיו היה עוצד עבודה זרה, ואדם זה אנו צריכים שיצוא אתנו, שכל דבר שיתעלס מעינינו, יהיה הוא מאיר עינינו, אתמהה. — גם מה שאמר לו הסיצה, אל נא תעוצו אותנו, כי על כן ידעת חנותנו צמדצר, איזה נתינת טעם יש צזה, שעבור זה לא יעוצו אותם.

חיי בעל תשובה שקידש שם שמים ברבים דין צשנה זו נסתלק אחד מגדולי מחזירי תשובה צדורנו, הרב אורי זוהר ז"ל, שזכה צמחצית השנית של ימי חייו לקדש שם שמים צרצים, לצאת מן החושך אל האור, ולגרור אחריו צמשך השנים רצצות מישראל, אחים תועים לקרצם לאצינו שצשמים. הוא נולד לצבותיו שהיו חילוויים, רחוקים מאד מיהדות, ונעשה כוכב מספר א' צהמדינה, להיות אקטיאָר

שנה. ואמר לא, כי ארבעים הראשונות לא נקראו חיים. ואמרו לו היאך יוכל לומר כן, הלא היה כוכב המדינה, ולא היה חסר לו מאומה. והשיב כי רק מי שעבר כל זאת, שהיה לו הכל ורקו, הוא יוכל להרגיש טעם רוחני בחייו, ויוכל להצין מה שאני אומר, וזר לא יצין את זאת. — וכאשר שאלו אותו אם ייותר תפלת מנחה או מעריב אחת, עזר מליון דולאר, השיב שאינו דמיון כלל, התענוג של הממון עוברת, ולא יקח זאת עמו להר המנוחות, אבל התפלה נחמית, ולא יכולין לוותר על זה.

ובעשר שנתו האחרונות, כאשר חיתן את בניו, ואשתו מתה עליו, היה דר צדירה קטנה מתשעים סקווער פיס, ולומד מן הצוקר עד הערב. ואמר שבעולם העליון אינו רוזה לעמוד על הפרענטשעס צסופו, אלא לישב אלל השלחן של הצדיקים, ועל כן צריכין לחטוף כל מה שיוכל בצורה ומעשים טובים. וזכה להיות כשמו 'אור זוהר', שזרחה אורו כחמה המזהיר.

אין לך דבר שעומד בפני הרצון

ובבז מוסר השכל יש לנו ללמוד מזה, הנוגע לכל אחד מאתנו, כי לעולם לא מאוחר, ואל ידחך ירך, כבר עברו שנות נעורי צחטא ועון, הפסדתי כבר חיי, והתחיינה העצמות היצוות הללו. יש לנו דוגמא חי

תורה, וישנה זורתו צכיפה וליצית ופיאות וזקן. וכמוצן שנעשה ללעג ולקלס בהחצרותא שלו, והוא היה משיב, מצאתי כעת דרך האמת, ואם אמשך כעת לדור להלאה כחילוני, אז הוא חי צפחד וצושה מהעולם. — והיה קשה עליו מאד, כי אשתו ובניו לא רצו לשנות דרכם, והוצרך ליקח פינה אחת בהמטבח שיהיה כשר, אם כי שאר בני הבית היו אוכלים טריפות וצשר צחלב. עד שצקופו השפייע גם עליהם, וכולם נתהפכו לצעלי תשובה.

במקום שבעלי תשובה עומדים

ובבז מקום שהלך השפייע צנוכחיותו על הסצירה, כי היה איש מפורסם בכל המדינה, והרצה התחילו לילך אחר השפעות, ונעשו ארגונים הרבה להתינוקות שנשבו, להאירם בצור התורה. ואחר כך הלך לדור לירושלים, ועסק צחורה עם חצרותות כל שעות היום. הסדר היום שלו היה, להשכים צשעה ארצע וחצי, ולהתפלל ותיקין, ושז לעסוק צחורה, וכה המשך כל ימיו עד יום מותו. והיה עורך סעמינארין להנשמות התועות, והחזיר צתשובה רצבות מישראל.

ובאשר נעשה צן שמונים שנה, ערכו המידי'א פראגראס לכבודו, והוא עמד ואמר, היום הוא היום הולדת שלי, שנעשיתי צן ארבעים שנה. והעירו אותו שנעשה צן שמונים

ומתנהג בדרכי התורה, יהא שכרו הרבה יותר מצעל תשובה שעוז את הכל. כי מי שלא טעם תענוגי עולם הזה, יש לו נסיון יותר גדול, שחושב אשר 'שם' היא האושר של האדם בחייו, והוא מתגבר על יצרו. אבל הוא מכיר כי העולם החילוני הוא ריק מכל תוכן, ואין מה למצוא שם.

ויסופר על הגאון רבי חיים קרייזווירטה ז"ל גאב"ד אנטווערפן, שמלא פעם את הרב זילברמאן, ואמר לו, אם היה בידך להחזיר את רבי אורי זוהר, בודאי יכולתה למסור גם לי דרך תשובה. והשיב לו שאינו יכול, כי להחזיר את האדם לתשובה באמת, צריך האדם מתחלה להכיר כי עד עתה היה חי בשקר, אבל הד"ג לא יאמר שהיה חי עד עתה בשקר, אלא אתם רוצים להטיב עצמיכם יותר, ולזה איננו מסוגל להושיע.

ישראל בכניסתם לארץ הוצרכו לדוגמא חי שלא ליגדר אחר מעשי הגוים

ובזה נחזור לעניינינו, בני ישראל יושבים צמדבר, הם נמלאים שם צרום המעלות, ראיית נסים ונפלאות צמארים ועל הים, התגלות אלקית על הר סיני, יושבים מוצדלים מאומות העולם ודרכיהם תחת ענני הכבוד של השכינה, הם אוכלים מן לחם אצירים, לחם שמלאכי השרת

לעינינו, אדם אשר עד שנות הארבעים לא ידע מיהדות, והיה שקוע בעמקי הצון של הטומאה, ולא עוד אלא שהוא הכוכב צעולם המשוקע בצון, עומד צרום המעלות של כבוד וכסף, עוז את הכל, וישב ללמוד תורה כל ימי חייו שנשארו לו, וזכה וזכה את הרבים להיות מגדולי המחזירי תשובה של דורנו. ולא יאמר אדם כי אי אפשר לשנות קדר החיים שהורגל בו, כי אין לך דבר שעומד בפני הרצון. וכאשר בא להחלטה, שדרך התורה אמתית, ויש דין וחשבון על כל המעשים, היה מאושר לעוזב כל העולם הזה שהיה כבר צידו, ולהתדבק בתורת חיים.

הרבה חושבים שהתורה היא עול על האדם, שמרסן ומצמצם אותו מלכת אחר שרירות לבו, ומה טוב אם היה יכול להשתעשע צעולם החילוני. יש לנו מוסר השכל, ממי שהיה כבר שם, וטעם כבדטעמה של איסור של תענוגי העולם, והשליך הכל, שמלא עצמו בחיים של ריקנות, חיי הצל כמו צהמה שאוכל ושותה ומתענג, וזכה להשיג טעם הרוחני שבתורה, אשר דרכיה דרכי נועם, ורק ההולך בדרכי התורה מאושר, אשריך צעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

הוא היה אומר, שלפי דעתו, כי מי שנולד אצל אבות חרדים,

ואני מודיע לכם שחייכם ריק מכל תוכן, אין הם מאושרים כלל, הם נמאים ורעזים תמיד, ואין להם שובע ומנוחת הנפש. הם שותים מים מלוחים, שמשביע לשעה קטנה, אבל שוב מתחיל הצמאון להתגבר עוד יותר, ולא מוצאים סיפוק לעולם. על כן ציקשו את יתרו שבא להתגיייר, אדם זקן כהן מדין, שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבעולם, שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה (רש"י שמות יח-יא), והכריז ואמר, עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים. ואמרו ליתרו אנו נריכים אותך שתבוא עמנו, כדי שתהיה לנו לדוגמא, להכיר שאין שום אושר בעולם רק יהודי שומר תורה ומצוות, וחבל לפגום נפשו בדבר שיתגרר לכם בסופו שתוכנו ריקן מכל. אתה עומד כבר במקום המאושר ביותר, ושם אלל הגויים לא תמצאו אושר, אלא חיי הצל כמו בהמה, כי הם עם הדומה לחמור (יצמות סב.), והחמור עדיפא מהם, שאין לו שכל להרע לאחרים, כמו הגוי כאשר נוגע זאת לתאוותיו, והם רק דומים לחמור.

וזדו שאמר לו משה, אל נא תעזוב אותנו, 'כי על כן ידעת חנותנו במדבר', שאנו מוצדלים ומופרשים כעת מכל גויי הארץ, ורק התורה הקדושה היא מנת חלקנו, אבל אנו עומדים כעת לנאת מכאן לסבוב ארצות הגויים ולראות שקוליהם, ויתכן

אוכלים, ויושבים ועוקקים בתורה ועבודה כל היום, כמו בני הכולל. אמנם הם עומדים מוכנים לנאת משם ללכת אל ארץ נושבת, יפתח לפני עיניהם עולם אחר, לראות חיי האומות העולם, ארץ הכנעני והחתי וכו', שמעשיהם מקולקלים יותר מכל שאר האומות (רש"י ויקרא יח-ג), ולהתחיל כעת לנאת מהבית המדרש, ולהתעסק כל היום בישוב העולם, לזרוע לנטוע ולעשות מסחרים וכו', ויש לחוש שיעשה זאת רושם על בני הנוער, שעומדים לנאת מבית המדרש ולהתגורר צין הגויים, ולראות מעשיהם ודרכיהם, שעושה רושם על האדם.

והרי משה מזהיר את ישראל, כי אתם ידעתם וגו' ואת אשר עברנו בקרב הגויים אשר עברתם, ותראו את שקוליהם ואת גלוליהם וגו', פן יש בכס איש או אשה וגו' אשר לבנו פונה היום מעם ה' אלקינו, ללכת לעבוד את אלהי הגויים ההם (דברים כט-טו). וכתיב השמר לך וגו', ופן תדרוש לאלהיהם לחמור, איכה יעזדו הגויים האלה את אלהיהם, ואעשה כן גם אני (שם יב-ג). וממילא יש לחוש על יולאי המדבר שלא יכשלו בנאתם בראותם דרכי הגויים.

הם נריכים לאורי זוהר שיאמר להם, בניס יקירים, אני כבר הייתי שם, טעמתי כל מה שהם טועמים,

בקדושתם. ולא היה עוד זמן, שכל כך ראוי היה לומר, נוח לו לאדם שלא נברא משנברא. ואם אין להאדם גדרים וסייגים סופו להתדרדר. לא היה עוד דור, שצני טוֹבִים ממשפחות הגונות ומיוחסות, ילאו לתרבות רעה, והסירו מעצמם עולה של תורה, חלק גדול בגלוי, ועוד חלק יותר גדול בסתר, עם הלבוש והצורה היהודי צחי־וניות.

אב"ד דעו כי כל אלו לא מנאלו שם סיפוק צחייהם, הם כלים שבזרים בתוך תוכם, אין הם מאושרים כלל שם, הם נפלו צפח ולא יוכלו להתמודד לחזור לשורשם, הם מוצאים עצמם ריק מכל תוכן, אין להם שבת ויום טוב, אין להם משפחה, אין להם חברים נאמנים צאהבה אמיתית, לסייע אחד לאחד צעת לורך. הם מעורצצים, צצוקר יאמר מי יתן ערב, וצערב יאמר מי יתן צוקר. התאוות שלהם עולות צגובה עד רום השמים, ואי אפשר להם למלא זאת. וצעל כרחו מוכרח הוא ליקח סמים להרגיע עצמו, ולשכוח מן הכל, ויושב צטל כישן. ואחר שנפכה ממנו כח הסמים, זה גורר עוד יותר, כשותה מים מלוחים שנעשה צמא יותר, וכאשר מצקש למדוד ואינו מוצא, עומד ומלסטים את הצריות. והחכם עיניו צראשו לראות התולאות שבסופו, ולעשות כל טנדקי שלא להמשך אחר עיניו, כי רק תחלתו מתוק וסופו מר כלענה.

שיעלה על הלב, אולי דרך חייהם נעימה יותר, ויהיית לנו לעינים, אתה תהיה מאיר עינינו, לומר טעמתי כבר כל עצודה זרה שבועלם, וגדול ה' מכל האלקים, ותראו ממני שכדאי לעוזב כבודו של עולם, ולחיות צמדצר צמקום תוהו, כדי לחיות חיי תורה. ויהיית לנו לעינים, כאשר עינינו יראו עולם אחר של דרכי חיי אומות העולם, תהיה אתה לנו לדוגמא שלא נגרר אחריהם.

בימינו הוסר המחיצה המבדלת בין ישראל לעמים

ולענינינו, אנו דרים כהיום מעורצים ציחד עם הגויים, צאופן שלא היה עוד מעולם, הוסר המחיצה שהיתה מצדלת פעם צין ישראל להגוי, שמאסו אותנו צפה מלא, לא היו רואים להיות יחד עמנו, והרחיקו אותנו צכל מיני הרחקות שהיה צידם לצצע. וצמדניה זו אנו עוצדים יחד, ורואים יום יוסמעשיהם ודרכיהם. וכלי התקשורת שצמינו קירצו אותנו עוד יותר, ויכולים אנו ליכנס לחדרי חדריהם, להיות לו כלי צכיסו לראות כל תועבותיהם. ואם אין להאדם שמירה כהוגן צכליו, אז מתדרדר לאט לאט, ומתקרר יהדותו, ואינו דומה עוד צמהותו לאצותו ואצות אצותיו.

הבחורי חמד צימינו יש להם נסיונות עצומות להשאר

*

פעמים מלביש זאת גם באינטלאל
 דרבנן, להיות צמירון או בקצרי
 נדיקים וכדומה.

הרה"ק מוהרש"צ ז"ל היה אומר
 אימרה, צין קרירות וכפירה
 יש רק מחילה דקה כחוט השערה.
 כמהאמת יש צוה, הקרירות היא פתח
 ההתדרדרות והנפילה. אם מגדירים
 אחד ואומרים עליו שהוא קפאָל, או
 ער טשילט, זהו לשון נקיה, למי
 שעומד על סף הכפירה צמון חוכו.

חסר כהיום החמימות לתורה ומצות
 שקבלו בני הנעורים בשנות קדם
 ודחסיבה לזה הוא, כי הנהר נקרא
 צימי החורף ונעשה קרח,
 כיון שהמים עומד צמקום אחד, ואילו
 הים לא נקרא, כיון שהוא רועש ויש
 לו חיות, והגלים עוצרים וזבים ולא
 נחים לרגע. — הן מלפנים, היה כל
 ילד מקבל חמימות לתורה מצית
 אצותיו, שראו לפניהם דמות של אצות
 שכל אושר חייהם היא התורה
 ומנאותיה. וכאשר נתגדל וכנס ללמוד
 לישיבה, היה לפניו דמות של גדול
 בתורה וצדקות, שהשפיע עליו אור
 התורה, לא רק צלימוד השיעור, אלא
 כל מהותו היה מרומם, והשאיר על
 התלמיד רושם עז על כל ימי חייו.
 וכאשר אצותינו סיפרו לנו, כי גם
 בעצמם ימי השואה, התחזקו צוה
 שהיתה נורת רצם נגד פניהם. וגם

הקרירות ששורר גם אצל שומרי תורה ומצוות
 בתקיים צנו מה שנאמר (תהלים
 קו-לה) ויתערצו בגויים
 וילמדו מעשיהם, ירדה קרירות גדולה
 גם בשומרי תורה ומצות, העבודת ה'
 נעשה כמזות אנשים מלומדה, עושה
 מה שחייב לעשות, אבל צלי חיות
 וחמימות, חסר השמחה של מצוה,
 ההשתוקקות לקיום המצוה. הדור
 הקודם, גם לאנשים פשוטים היה
 חמימות לכל דבר טוב, ולא כן הוא
 בימינו אלו. יש שנכנסים לתפלה, יושב
 בשורה האחרונה, בטלית על כתיפו,
 ובזמן קצר כבר לא נמצא שם, שאין
 לו סבלנות להמשיך עד סופו.

הימים טובים, והשבתות המיוחדות
 שיש בשנה, אשר מהם שואב
 האדם חיות דקדושה על כל השנה,
 תחת להיות צוותא חדא עם ציבור
 של חסידים ואנשי מעשה, כאשר היה
 צימי קדם, שעצו את בני ציתם להיות
 אצל נדיק, ולהתחמם צין חסידים ויראי
 ה', כהיום נעשה עליו זאת לעול,
 ורונה להשתחרר קצת, הוא עוזב את
 ציתו להיות יהודי צודד, עם מנין
 אנשים שהם גם כן כמותו, וכאשר בא
 השבת והיום טוב, כן ילך. והרבה גם
 צימים הנוראים עוצים את ציתם וצית
 מדרשם של דיבוק חברים, ואם היה
 יכול, היה צורת גם מעלמו. וכמה

יום שבת קודש היא היום היחיד שיוכל להווצר קשר נפשי עם בני צימו. הם נריכים לראות שאציהם מקושר עם חכמי ישראל, שיש לו רב או רבי או דיין ומו"ץ, שהוא כפוף תחתיו בכל דבר, ומקבל הדרכתו ממנו, לא רק שכאשר נולד בת הוא שואל אם ליתן לה שם רחל או לאה, או באיזה יום יעשה תגלחת בנו, או יום הנישואין, אלא בכל דבר גדול וקטן הוא שואל ונכנע לדעת תורה. ומצינו דוד המלך, שזכה להרוג את יצרו, ולצדי חלל בקרבי (בצא צמרא יו.), ועם כל זה אמר, כל מה שאני עושה אני נמלך במפיצושת רבי (ברכות 7). וכאשר שולח בנו ללמוד בישיבה, יתבונן מה יהא בסופו, כאשר יצא ממשגרת הישיבה, אם יהא לו רב ומורה דרך, שיהא מקושר עמו בהדרכתו יום יום. וכאשר האדם משיא את בתו, יצרר מתחלה על הצחור אם יש לו מורה דרך שמקושר אליו בכל מעשיו, ואם לאו יעמוד מנגד, כי גם אם יהא מופלג בתורה חסר לו חמימות והכנעה, ואחר החתונה יעשה כל מה שלבו חפץ, ואין מי שיעזור בעדו.

*

הבחורים והילדים צריכין לקבל חיזוק תמידי מאבותיהם ורבותיהם
הבחורים והילדים צריכין חיזוק ועידוד תמידי מאבותיהם

כאשר נתחמן לעיר אחרת, היה באותו עיר רב גאון ונדיק, אשר אתו התפלל, והדריך אותו בכל מה שהיה נריך. וצמקום שהאש צוער אין האויר מתקרר.

לא כן צימינו, האצות טרודים, וחמימות השפעתם על ילדיהם מעט מאד. והרבה ישיבות אין להם דמות של אדם המעלה לעיני התלמידים. המגיד שיעור יכול ליתן להם שיעור טוב ומופלא, אבל לא יותר מזה, אין תפלתו והנהגתו ומדותיו צאופן שיהיה טופח על מנת להטפית. ואם רוצה להתעלות הוא נריך לעבוד על כל זה בעצמו, אשר לאו כל אחד מסוגל להתעלות בעצמו, ומהיכן ירק זה חי. וכיון שהיה חסר לו זאת צימי נעוריו, על כן כאשר נושא אשה, הוא צוחר להתפלל בצית המדרש כזה שאינו נריך להכניע עצמו לשום אדם שם, וממילא מתקרר מעבודת קונו.

השפעת ההורים בשבתות קודש,
ולזהיות נכנע להכמי ישראל

אם רוצים אנו שצנינו יתעלו, להיות להם תשוקה וחמימות לתורה ומנותיה, נריכים האצות ליתן לב לזה, שהצמות קודש בצית יהיו צרום המעלה, צשירות ותשצחות ואמירת דברי תורה, ולהכין עצמו כל השצוע מה יהא הנושא צסעודת שבת. ולזכור כי

להקצ"ה כזיכול, יש לומר דיבור טוב. ואדרבה הצנים והתלמידים הטובים, הם שומעים זאת פחות יותר, ודיבור טוב על מעשיהם מחזק אותם ביותר.

ואמרו חז"ל (כתובות קיא:) טוב המלצין שיניים לחזירו (שמראה לו פנים שחוקות, שאז מתגלה השיניים של האדם), יותר ממשקו חלב, שנאמר (בראשית מט-יג) ולבן שיניים מחלב, אל תקרי לבן שיניים אלא ליבון שיניים ע"כ. ואמרו (אבות דרבי נתן יג-ד) המקבל את חזירו בצפר פנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום, כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם ע"כ.

תפקיד צוות הישיבה להמשיך לב התלמידים בדברי עידוד

המגידי שיעור בישיבה הם הקרוצים ביותר ללצם של החזורים, כדיבור טוב אחד הוא יכול להעלותו וליתן לו חיות דקדושה. יש הרבה בחורים שמעיק להם דברים שאין לו עם מי לדבר מזה, לפעמים מהנהגת בית אבותיו, או מחזרים, או עניי רוחניות שצריך להתמודד בהם, הוא עומד ומנפה למצוא אחד שיוכל לגלות ולפתוח לו לבבו. בדרך כלל הוא שומע רק ביקורת וניזופות, מקבל שמאל דוחה, אבל חסר לו הימין מקרבת.

צוות הישיבה, זה כולל המנהל, והמשגיח, והמגידי שיעור

ומרכזותיהם, מגידי השיעור בהישיבה, לשמוע מהם דיבור טוב (קאמפלימענט) על הנהגה טובה או הלימוד וכדומה. וגם מי שהוא חלש, יתבונן איך ליתן לו זאת על המעלות שיש לו. ודיבור טוב אחד שמקבל ושומע, נותן לו חיזוק להתאמץ עוד יותר, ובפרט שהוא רואה שנושא חן בעיני אבותיו ורבותיו.

איתא בגמרא (שבת פטו.) בשעה שעלה משה למרום מלאו להקצ"ה שהיה קושר כתרים לאותיות. אמר לו, משה, אין שלום בעירך [אין דרך ליתן שלום במקומך]. אמר לפניו, כלום יש עבד שנותן שלום לרבו. אמר לו, היה לך לעזרני [לומר תללח מלאכתך]. מיד [בעליה אחרת] אמר לו (במדבר יד-יז) ועתה יגדל נח כח ה' כאשר דברת ע"כ. והיא פליאה, וכי הקצ"ה צריך לעזר, לומר היה לך לעזרני, עד שמוכיח את משה ששכח לומר לו איזה דיבור טוב על מה שהוא עושה. רק הענין הוא, כי דרך ארץ קדמה לתורה (ויק"ר ט-ג), הקצ"ה רצה להראות למשה רועה ישראל איך יש לנהוג, אתה מנהיג ורצן של ישראל, כאשר אתה רואה אחד עושה דבר טוב, תראה לו שאתה מחשיב זאת, היה לך לעזרני, דיבור טוב על מעשה האדם נותן לו עזר וכח שימשיך עוד יותר ואפילו לבחור מצויין, וגם לאדם גדול ביותר, לימד אותו ה', שגם

הכתוב כאילו ילדו שנאמר (במדבר ג-א) ואלה תולדות אהרן ומשה וגו', לומר לך אהרן ילד ומשה לימד, לפיכך נקראו על שמו ע"כ. הרי דתלמידו נקרא בנו, אבל זהו רק כאשר גם מתנהג עמו כאילו ילדו, שמתעניין בכל עניניו, לעמוד לימינו ולחזקו ולאמנו.

יתכן לפעמים שיעבור זמן או שנה או עוד יותר שנות הישיבה לא ידערו עם אצות התלמידים, לא להחליף עמם אפילו מלה אחת. יתבונן כי צטירחא של איזה דקות יש בידם לקנות ולכבוש את לב התלמיד להתעלות. כאשר היה נוטל טלפון צידו ולקרוא לאציו, ולומר לו הנני צוה רק להודיעך משלוש בנך, איך הוא מתעלה בלימודו, או איך הוא הנהגתו הטובה, או כמה יגיעות הוא יגע בתלמודו וכו' וכו', לכל תלמיד כפי מה שהוא. כמה עידוד היה נותן צוה להתלמיד, והיה מושך אהבתו אליו שיתאמץ עוד יותר, שלא יאבד חנו בעיניו. — מספר הטלפון של האצות לא ניתנו רק לקרוא בשעה שיש צעיות, ולקרוא על ציקורת, אלא גם להשמיע חיזוק ועידוד כאשר הוא מתעלה.

על הראשי הכוללים לחזק האברכים
בשבח לימודם

ודבר זה נוגע גם לראשי הכוללים, אשר תחת ידיהם עוזרים עשרות ומאות אברכים, צימינו אלה

בערב וצוקר, והשואל ומשיב, יש תחת ידכם רצות בחורי ישראל, כל הדור החדש, עליכם מוטל לעצב ולהדריך אותם לא רק צשיעורים טובים בתורה, אלא כל חמימות יהדותם תלוי בכם, כי צימינו אלה לא מקבלים זאת מאצותיהם כראוי, והם סומכים עליכם. ולכן חוץ מתפקידם הנוגע ללימוד, ליתן א ג'שמאקע שיפור, להמשיך הלבבות לתורה, יש להם לקחת איזה דקות בכל יום, לבחור תלמיד אחד מהרשימה, ולהתעניין במצבו הגשמי, אם יוכל להיות לעזר לו, וליתן לב למצוא איזה נקודה צמה שיכול לשבח, וליתן לו הרגשה טובה, ואין לשער החיזוק שהתלמיד מקבל צוה. וככה יעבור הרשימה שלו, שעל כל פנים פעם אחת בחודש יוכל להגיע לכל תלמיד. והימין מקרבת מועיל הרבה יותר מכמה דרשות שדורשין צרבים. ועל זה כיוונו במאמרם (תענית ז). טוב המלצין שינים של חצירו יותר ממשקהו חלב, כי התורה נמשלה לחלב, דכחיב (ישעיה נה-א) לכו שצרו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב ע"ש. והמלצין שינים לחצירו צדיצור טוב שנותן לו, זה עדיף ממה שמלמדו ומשקהו חלב. ומכל שכן כאשר תרווייהו יש צו, שמלמדו ומשקהו חלב, וגם מלצין לו שינים.

ובגמרא (סנהדרין יט:) כל המלמד צן חצירו תורה מעלה עליו

לחצירו, הן בצמורי הישיבה זה לזה, או אצרכים ככולל, או חצרים צבית המדרש, כי התוצאות אפילו רק מדיבור אחד יוכל לעשות רושם עז שיוכלו להתקומם ולהתחזק צעת מצב של ירידה או רוח נמוכה. — וצאמת גם צבית אין לשכות ליתן קאמפלימענט לזני ציתו. הרי אשתו מכינה לפניו צמשך השנה יותר מארבע מאות סעודות לילה בחול ובשבת וציום טוב, שעולה בטירחא מרובה, ויתצונן כמה פעמים בשנה החזיק לה טובה דציבור פה, לשבח המאכלים. או כשנכנס צבית והכל מסודר על מכוונו, להציע לה שצע רצון על טירחתה, שיתן לה עידוד גם על להלאה, ולא עדיפא הם מקוצרה שאמר למשה היה לך לעורני.

*

מאורעות שונות עברו לאחרונה על הכלל ישראל

הנה לאחרונה עזר על הכלל ישראל מאורעות שונות, פה צעירנו היתה שריפה ונשרפה צמוכה אשה נדיקת. ומחוץ לעירנו נשרפה משפחה, איש ואשתו עם ילד. ונהרג צחור אחד כמה ימים לפני חתונתו. וצארץ ישראל היו מאורעות של טעראר שנהרגו כמה בני אדם. ונשרף צית המדרש עם ספרי תורה ותפילין וכתבי קודש. ומצואר צרמזים (ה' תענית א-ג), שאם

לא די צמה שמכין להם קדרי הלימוד, אלא מוטל עליהם לייצר קשר אהבה עמהם. רוצם של האצרכים הצעירים עוצרים עליהם זמנים קשים עד שמסתדרים כראוי צביתם, והם צריכין אחזן קשצת, שיוכלו להוציא מה שמעיק עליהם, ולקבל עצה והדרכה. וצפרט שהרצה לומדים תורה מתוך הדחק, שהיוקר יאמיר. וצמלים אחדים ששומעים קאמפלימענט על הנהגתם ולימודם, יש להם חיזוק ועידוד להמשיך. ולעת מצוא לטלפן גם לאצותיהם וחותניהם, ולמסור להם פריסת שלום מצניהם איך הם מצליחים ככולל, שזה נותן להם עידוד להמשיך להחזיקם גם להלאה שיוכלו ליצב צאהלה של תורה, וצעקיפין מחזק גם את השלום צית צביתם, כאשר חותנו מוסר זאת לצמו.

ועובדא ידענא צראש הכולל אחד, שאחר צמינה כהכולל, קרא פעם לחותנו של אצרך אחד, ואמר לו שרונה להודיעו כי חתנו הצטיין מאד בצבחינות, ורואה סימן צרכה צלימוד. ואמר חותנו, הן חשצתי כבר להפסיק להחזיקו, כי קשה עלי העול, אצל צהיות שכן הוא, אני מוכן להמשיך להחזיקו עוד שנה אחת.

חיזוק ועידוד מאחד לחבירו, ולבני ביתו **ודבר** זה נוגע גם צין חצרים גופא, ליתן חיזוק ועידוד אחד

שהפריצות מרחיק מאתנו השמירה מה', וצבית שרואה צו ה' ערות דבר, הוא שב ממנו, ולא נמצא שם השראתו, וחסר מהצית הזה השמירה מלמעלה. ועל כל אחד מוטל חוב לתקן צענין זה מה שצידו לתקן.

הפריצות של השייטלע"ן בימינו

הפיאות של שערות הם רוצן ככולס משערות של תקרובת עבודה זרה ואצזרייהו. הפיאות הארוכות של הנשים, אסרוה כל גדולי ישראל מכל החוגים, אין גם אחד שיחיר זאת, והיינו פאה הנמשכת על הכתפים ולמטה. וכל שכן הפאות של לעי'ם שדומה לשער ממש, שאין בהם היכר כלל שהיא נשואה, שאסור ללכת בהם. והפירצה צוה הולכת ומתרבה. רוצים לגדל צנים יראים ושלמים תלמידי חכמים, אבל צבית הזה אין שמירה, ה' עוצ אותה, ושז מאחריך.

המקור לאיסור על שייטלע"ן הפרוצות דין צא לפני היום אצרך אחד ואמר לי, אני חושב שצודאי יעורר הרב היום על השייטלע"ן, ואני רוצה לומר שני דברים צוה. האחד, יש נשים ששואלים לבעליהם, אם זהו דאורייתא או איסור דרבנן או רק חומרא, ואין הם יודעים להשיב, אולי טוב להרחיב הדיבור במקור האיסור. ואמרתי לו, הבעל צריך להשיב לה, אין שום נפקא מינה, אם זהו דעת 'כל' גדולי ישראל,

יאמרו דבר זה ממנהג העולם חרע לנו, וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק צמעשיהם הרעים, ותוסף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב צתורה (ויקרא כו-כו) והלכתם עמי צקרי והלכתי עמכם צחמת קרי, כלומר כשאציא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי, אוסף לכם חמת אותו קרי ע"כ.

אין לנו לחפש מומים אלל אחרים, אלל כל אחד צריך לתקן צעמנו וציתו מה שצריכין תיקון, לא להטיל האשמה על אחרים, אלל לחשוב שגם הוא צמעשו יש לו חלק צהמאורעות שצאו. הרי אמרו חז"ל (קידושין מ:): העולם נידון אחר רוצו, והיחיד נידון אחר רוצו, עשה מנוה אחת, אשירו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עצירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר (קהלת ט-יח) וחוטא אחד יאצד טוצה הרצה, צשציל חטא יחידי שעשה זה, אצד ממנו ומכל העולם טוצה הרצה ע"כ.

ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך ו**דהבתוב** אומר (דברים כג-טו) כי ה' אלקיך מתהלך צקרצ מתחן וגו', והיה מחניך קדוש, ולא יראה צך ערות דבר, ושז מאחריך. והיינו שהתורה הקדושה מודיע לנו,

עממן או צרשות צביהן. כל צעלות
אחרת על האשה ובכל צורה שהיא, חוץ
מאציה ובעלה, מגדרי הזנות היא.
שכאשר הממונה עליה ישמיע צפניה
דבר שאסור לשמוע, ואין לה הצרירה
לטרודק את הדלת וללכת הביתה, מפני
שהחוק מחייב אותה להיות שם, הרי
זה יהרג ואל יעבור.

החלק החמישי של השלחן ערוך שנמסרה רק לחכמי ישראל

וסיפור החזון איש, שהיו אללו אנשים
ואמרו, שחיפשו בכל ארבעת
חלקי השלחן ערוך, ולא מצאו איסור
על שירות לאומי, ואיך אומר על זה
יהרג ואל יעבור. ואמרתי להם, שדין
זה כתוב במפורש בשלחן ערוך חלק
חמישי, אולם חלק זה אינו מצוי אללם,
כי נמסר רק לתלמידי חכמים ע"כ.

וביאור עומק דבריו, דלכאורה על
חלק חמישי אי אפשר לחייב
יהרג ואל יעבור. אך הכוונה, לא כל
דבר יוכל להיות מפורש בשלחן ערוך,
כי הרבה דברים עדיין לא היה
מציאות זו בעולם. אבל דעת תורה של
החלק החמישי, שהיא השלחן ערוך
שנמסרה לחכמי ישראל, לדמות מילתא
למילתא, ולומר זה כזה, שזה גם כן
נכלל בהדין המצואר להדיא בשלחן
ערוך. והחזון איש בגודל כח תורתו
השיג להבין, כיון דאמרה תורה דעל
אצירייהו של גילוי עריות צריכין

מחוייבים אנו מן התורה לקבל
דצריהם, ולא לקור מן הדבר אשר
יגידו לך ימין ושמאל. וכמו שכאשר
שואלים שאלה באיסורי נדה ושבת,
ופוסקים שאסור, אין צריכין להסביר
ולצרר היכן הוא מקור האיסור.

אב"ר רזני להצהיר הדבר, שלא נמצא
איסור זה לא בחומש ולא
בגמרא ולא ברמב"ם ובשלחן ערוך, כי
לא היה מציאות כזה בעולם. וכן
איסור על טלצויה ווידיאו אינטערנעט
סמארטפון, גם כן לא נמצא בשלחן
ערוך, ועם כל זה אין הדבר מותר,
ועדיין איסורו חמור כמו דיני תורה.

ראיתי בתולדות הגאון בעל חזון איש
ז"ל (בספר במחיתם ח"א פרק
ד), שבהקמת המדינה רצו לחייב גיוס
צנות, וכאשר ראו שלא יוכלו לכפות
זאת, רצו לחייב שירות לאומי, לחייב
כל צב שחינה משרתת צבא, להקדיש
שנתיים לשירות לאומי, בתחום החינוך,
הבריאות, וכדומה. לא צריכה לזכור
בגדי צבא, יכולים לישן צבית אצותם,
רק תחת שילכו לעבוד באפיס וכדומה,
ישרתו לטובת צני המדינה. והיו הרבה
שרצו להסכים לפשרה זו. והחזון איש
י"א במאצק כנגדם, ופסק שזהו יהרג
ואל יעבור. והוסיף שאין זה מלינה על
חומרתו, אלא כן הדין, יהרג ואל
יעבור ממש. ודעתו היה, כי הצנות
כשיוצאין לעבוד לפרנסתם, הן צרשות

בראותם חצרותיהם ממשפחות מיוחסות גם כן הולכים ככה. וגם כאשר צעמם היו מרוצים לשנות דרכם, קשה עליהם זאת מאד, והם נריכים לחיזוק, אשר זה אי אפשר להם לקבל רק מצעליהם צעיקר, וגם מאצותיהם. וכאשר הצעל לא נותן זאת להם, שאינו מעודד אותה ללכת לנוע יותר, או שאינו מגיב צענין זה, אין הם יכולים לעמוד בה. ויש להאנשים לידע כי הרבה הדבר תלוי בהם, לעודד ולחזק ולומר דעתם לבני ביתם שידעו שהם כפופים לדעת תורה, ומאד היו מרוצים לראות שינוי לטובה.

הולכים לפלארידא, וכפי השמועה יושבים נשים חרדיות אלל הביטשע'ס, ומנדיקים עצמם שהולכים שם בצניעות, ואין זה היתר ליטב צמקום של פריצות. [עיין שו"ת דברי יואל (או"ה סימן י) שעל ראיית פריצות נריך להזהיר את הנקצות יותר מן הזכרים ע"ש. ועיין בשו"ת שצט הלוי (ח"ה סימן קנ"א אות ב), ובספר עוז והדר לבושה (דף קטו), שאסור לאשה ליטב בחוף מעורב, שהאיסור ולא תתורו אחרי לבצקם ואחרי עיניכם יש גם על נשים (ספר החינוך מנ"ה שפ"ו) ע"ש].

כלי הסמארטפאון ותוצאותיו
הסמארטפון גם אלל האנשים, לא מיציעא כאשר אין עליהם פילטער, הם כלי של אצי

ליהרג ולא יעבור, גם צעלות על צת ישראל בכל צורה שהיא, חוץ מאציה ובעלה, הרי גם זה נכלל בגדרי גנות, ויהרג ולא יעבור.

ולענינינו, התורה אסרה לאשה נשואה ללכת פרוע ראש בשערות מגולות, מפני שזהו גילוי ערוה, וכאשר כל חכמי ישראל אומרים צדעת תורה, שהפאות שדומים לשערות מגולות, עד שאי אפשר להכיר שהיא אשה נשואה, דומה לאשה היוצאת פרוע ראש, כי הסיבה שאסרה זאת תורה, והתולאות מזה, שוין המה, הרי זה מחייב אותנו, גם אם לא נמנע להדיח צשלמן ערוך, כי חלק החמישי, לדמות מילתא למילתא, נמסרה לחכמי ישראל, ואינו ניתן לאחרים לדון בזה.

ועל דרך זה כאשר אמרה תורה, ולא יראה צך ערות דבר, שאסור ללכת באופן של פריצות, ולראות דברים של ערוה, דעת תורה אומרת, שגם טלצויה ואינטערנעט וכו' הם בכלל זה, ואיסורם נכלל בקרא שלא יראה צך ערות דבר, ולא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל.

נסיונות של הנשים לשנות השייט"ל עצומים מאוד, וצריכים חיזוק מבעליהן ושוב העיר לי עוד, כי הנסיונות של הנשים בזה עצומים מאד,

פני השכינה, דכתיב (ישעיה לג-טו) ועוצם עיניו מראות צרע, וכתיב צתריה, מלך ציפיו תחזינה עיניך ע"כ. יש לחשוב חשבונו של עולם, מהו מחליף, הנאה של רגע, עבור ראית פני השכינה לנצח נצחים.

להתאמץ יותר בלימוד התורה,
ובלקיחת הבחינות בכל חודש

בזמננו עלינו לעשות יו-טורן, לעזוב מעט מעט רדיפת הון ותענוגי בני אדם, ולהתמסר לעבודת הצורא, להתרחק מכל הכלים והדברים שמרחיקין אותנו מה'. ראשית דבר להתאמץ יותר בלימוד התורה, להתחבר עם אחד מחבורות של תורה, וזהם נהגה, דרשו, תורתך שעשועי, זכרו וכו', וכדי שיהא מעיינו צתורה כל היום, ישתדל לעשות הבחינות בכל חודש על לימודו. אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה, ויוכל להיות בטוח שימצא הרבה יותר סיפוק ותענוג בצרות הימים, כאשר ידבק נפשו בחיי התורה, מתענוגי עולם עובר שאין בהם ממש.

גם כשקשה לשנות דרכו, יתחיל עב"פ
בדבר מועט

לבו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו, יך ויחצנו (הושע א-ו). צתי ישראל מלאים צרות, חולי ישראל מרובים, פרנקות מנומנמות, נער גידול צנים, שידוכים, מבקשים מאתנו

אבות הטומאה. אלא גם עם פילטער היא כלי של אב הטומאה, ורואה צעיניו וקורא יום יום דברים שהם נגד התורה, ולינות מכל דבר שבקדושה צעקיפין, ונעשה מקושר ועדיקטע"ט, וכל אחד יודה שמי שמשמש צו השתנה מהותו ממה שהיה, ויראת חטאו ודציקותו צה' ירדה מטה מטה ממה שהיה מקדם.

*

להתבונן בתכלית החיים, לידע מה
חובתו בעולמו

יקח נח כמה דקות להתבונן, מה חובתו בעולמו, מהו תכלית חיותו, למה הוא מסתובב כאן בעולם, הלא אנו מאמינים בני מאמינים, העולם הזה הוא עולם עובר, ועוד מעט הוא עוזב אותה, ימינו ככל עובר, ככל עוף הפורת, וצמה הוא מצלה הימים היקרים הללו, ואיך חושב שיזכה לחלקו המוכן בעולם הבא, אשר רק מי שטרם צערב שבת יאכל שבת, טרודים כל היום צהצלי הזמן, ויתבונן מתי אעשה גם אנכי לציתי, הלא העולם הזה הוא רק פרוזדור, התקן עצמך צפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. עומד ומנפה לנו חיים נחיים צקורת רוח כזה אשר שעה אחת מהן יפה מכל חיי עולם הזה, למה נפסיד אותה צידים. — איתח צמדרש (ויקר כג-יג) כל מי שעוצם עיניו צרע, זוכה להקביל

ואל תפרעו, אל תצטלו המוסר שאתם שומעים, לומר שאי אפשר לו להתהפך ולשנות דרכו שמורגל זה, כי לא מתבקש ממך לתקן הכל בפעם אחת, אלא להתעלות עוד ועוד. ואשרי אדם לשמוע לי לשקוד על דלתותי, יום יום, קצת היום, ולמחרתו יותר קצת, אשר זהו ציד כל אחד ואחד לעשות.

שינויים לטובה בכלי הטעכנאלאגיע והשייטלע"ן

ב"ה כהיום יש מאות ואלפים אזרחים שפרשו עצמם וצני ציחם מהסמארטפון לגמרי, ולא הפסידו מאומה, אלא הרויחו שלוות החיים, שעות רבות שמקדישין לתורה, שמירת עינים והמחשבה מכל מה שרואים שם, תנסה גם אתה להיות מחצורה כזה. אבל גם אם עדיין אי אפשר לך לפרוש, תעשה לעצמך גדרים לזמן. זה לא יוכנס מעתה לציח, רק צהקאר וצמסחר. שעה אחת לפני התפלה ולאחריו אינני משתמש בו, הן צבוקר והן צערצ וכדומה.

ובבזו כן לענין הפאות, אשרי מי שיוכל לפעול שלא ללבוש רק סינטעטי"ש, ולא להכניס תועבת עבודה זרה לציחו. אבל גם מי שעדיין לא עומד בצמריגה זו, ולא יוכל ללבוש זאת כעת, על כל פנים יקבל על עצמו לקצר את השייטל, ושז יעזרהו

מן השמים תיקון המעשים בפועל, לקבל על עצמינו דבר הוספה צמנות ה', ואז יש הצטחה כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להילך. — כמה פעמים קשה לפנינו לשנות כליל דרכי חיינו, ומכל שכן סדרי חיי בני ציחו, אבל כל אחד יש צידו להתעלות קצת, וקל לפניו לקבל על עצמו קבלה מועטת על שינוי לטובה צהדברים שהוא יודע שהוא לקוי בהן.

הבתוב אומר (משלי ח-ג) שמעו מוסר וְתִקְמוּ, ואל תפרעו [אל תצטלו מוסרין], אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום. והכוונה כי ישראל קדושים שומעים מוסר, הם צאים לשמוע מפני שבאמת רוצים להיות טוב. אך לפעמים צאחם הם מרגישים שבפועל קשה להם לעשות צעד זה שרוצה צפנימיותו. יצרו גוצרת עליו, ואין צו כח לעשות צעד כזה לשנות דרכו, מכל מקום גם אם אי אפשר לו לתקן הכל בפעם אחת, יקבל על עצמו להתחיל על כל פנים צדבר מועט, ומשם יעזרהו ה' להתעלות עוד יותר, כי הצא לטרה מסייעין אותו, ואדם מקדש עצמו מעט מלמטה, מקדשין אותו הרבה מלמעלה (יומא לו.). והיום יתחיל צדבר קטן, ולמחרתו יוסיף עוד יותר. וזהו שאמר הכתוב, 'שמעו מוסר', לכו צנים לשמוע מוסר, וְתִקְמוּ, איזהו חכם הלומד מכל אדם (אבות ד-ה).

נמנאים כעת פה צבית המדרש, כמו
שארמרו (שנת קנג.) אחים בהספידא
דהתם קאימנא, הוא עת רצון גדול
לפתיחת הלב, להצין חובתו בעולמו,
אשר רק הם חיינו ואורך ימינו,
וללאת בקבלה טובה על העתיד.

ה' לאחר זמן שיוכל לקצר זאת עוד
יותר. — וזה שייך בכל דבר הנוגע
לעבודת ה', אשרי אדם שומע לי
לשקוד על דלתותי יום יום, לאט לאט,
היום מעט ולמחרתו יותר.

*

ובאשר אנו עומדים צימי שמחה,
שמשנכנס אדר מרבין
בשמחה, ישמח ה' את לצבות ישראל
להתצרך בכל מידי דמיטב, צפרנסה
בהרחבה, וצשידוכים טובים להצנים,
ולגדלם צנחת מתוך שמחה וטוב לצב,
רפואות וישועות, וזכה שיתקיים צנו
חכמי ישראל, ויתקבלו תפלות ישראל
לצריאותו של כ"ק אדמו"ר מקאסוב
שליט"א, וכצימי מור והדס הושעת
צניך, זוכה לראות בקרוב צצנין ציון
ירושלים צביאת צן דוד צב"א.

בשעה שהחכם יושב ודורש הקב"ה
מוחל עונותיהם

ובאשר אנו יושבים כעת ליצור גדול
של יראי ה' וחושבי שמו
שהתאספו לשמוע מוסר, וכל אחד
שנמנא כאן, הוא בכלל מאמרס (שוח"ט
משלי י-יז) שצשעה שהחכם יושב ודורש
והעם שומעין, הקצ"ה מוחל עונותיהם,
יש לכל אחד כעת זיכוך צנפשו, וגם
יש כעת כאן השראת קדושה של
נפשות הצדיקים שהספידו אותם, שהם

